

Notat til innspillsmøte 22.11.23

Den norske dataforenings innspill til Regjeringens digitaliseringsstrategi

Introduksjon

En nasjonal digitaliseringsstrategi som fungerer i praksis, er svært viktig for Norge. Den bør forsterke vårt tillitsbaserte samfunn, med positive verdier som trygghet, åpenhet, samarbeid og inkludering som kjerneverdier.

Samtidig er vi i Dataforeningen ikke naive; vi ser at det norske samfunnet står foran noen svært krevende år med mange og store omstillinger. Menneskehetens fremtid avhenger at vi lykkes med digitalisering. I prosessen med FNs bærekraftsmål anslås det at to-tredeler av FNs bærekraftsmål kun løses gjennom digitalisering.

Det er vi som gjør selve digitaliseringsjobben, og vi må alle forholde oss til en regulatorisk tsunami av endrede retningslinjer og regelverk som kommer til å endre på rammebetingelsene i hele det norske næringslivet.

Vi må i stadig større grad forholde oss til internasjonale kjøreregler for blant annet bærekraft og miljø. Et stort antall endrede norske og europeiske regler kommer til å stille økte krav til kompetanse og digitale systemer i norske virksomheter. Dette skal gjennomføres i en stadig mer turbulent verden, med en kompleks geopolitisk situasjon vi må forholde oss til.

Samtidig forblir vi i foreningen optimistiske på vegne av teknologiutviklingen: Den hurtige digitaliseringen vil påvirke vår hverdag positivt og bygge et langt mer bærekraftig samfunn vi alle kan være en del av. Alle innbyggere bør inkluderes i denne reisen, derfor er det så viktig å få forankret en digitaliseringsstrategi med konkrete tiltak som vi sammen kan gjennomføre.

Bakgrunn

Dataforeningen er Norges største nettverk for IT- og digitaliseringsprofesjonelle. Vi har faglig dyktige og engasjerte medlemmer, og vårt nettverk (som inkluderer våre faggrupper) har inngående kjennskap til digitaliseringens muligheter og utfordringer. Gjennom sitt daglig virke i IT-bransjen har mange av våre medlemmer unik kunnskap om tiltak som bør innføres i næringslivet og i det offentlige.

Dataforeningen mener teknologi har en formidabel, samfunnsbyggende kraft, teknologien skal gi oss et samfunn som er godt for mennesker å være en del av. Den kommende digitaliseringsstrategien må

ta hensyn til dette. Vi setter pris på at det er etablert innspillsrunder for strategien, og Dataforeningen ser viktige utviklingstrekk som bør tas hensyn til. Vi går i det følgende gjennom noen av de viktigste utviklingstrekk, og hvilken påvirkning de kan ha for den kommende strategien. Dataforeningen består av flere tusen fagpersoner med dyp kunnskap innen en rekke av områdene som berøres av digitaliseringen. Når landet digitaliseres, er det medlemmer av Dataforeningen som "gjør jobben". Foreningen kan om ønskelig mobilisere kunnskap og ekspertise til støtte for utvalgets arbeid.

De følgende innspillene og forslagene kan vi også utdype dersom digitaliseringsministeren ønsker det.

Områder

Digitaliseringen former våre samfunn, lokalt, nasjonalt og globalt. En nasjonal digitaliseringsstrategi bør bygges på en grunnmur som ivaretar og styrker felles verdier. Noen viktige stikkord her er tillit, trygghet, åpenhet (transparens), fellesskap, samarbeid og inkludering.

Tillit: I Norge har offentlige myndigheter fortsatt sterk tillit i befolkning, majoriteten stoler på at myndighetene jobber for vårt felles beste. Tilliten er imidlertid synkende, inkludert tilliten til nye digitale løsninger og samhandlingen mellom offentlig-privat sektor («IT I PRAKSIS 2023», Rambøll). Regjeringen bør benytte anledningen til å styrke tilliten til offentligheten gjennom en nasjonal dugnad som vi alle føler vi kan delta i.

Trygghet: I en verden hvor fremskritt, som blant annet kunstig intelligens kan skape usikkerhet og skepsis, må vi sammen jobbe for å skaffe trygge rammer. Digitaliseringen åpner ikke bare muligheter for de gode kreftene i samfunnet, men gir også muligheter for dem som ønsker å utnytte vår naive atferd. Derfor må det bygges forsvarsverk som er sterke nok til å beskytte oss.

Åpenhet: Prosessen bør være åpen når det gjelder deling av informasjon og data. Fullt innsyn og åpenhet er en forutsetning for å gi flest mulig sjansen til å uttale seg. På denne måten kan ulike aktører også finne sammen for å danne felles mål for arbeidet og skape den gjensidige tilliten som må være til stede for å lykkes med dette arbeidet

Fellesskap: I en tid preget av konflikter, splid og tvil om fremtiden, trenger vi noen felles prosjekter som styrker vår fellesskapsplattform som mennesker. Faktisk kan vi uttrykke oss så sterkt at menneskehetens fremtid avhenger at vi lykkes med digitalisering. I prosessen med FNs bærekraftsmål anslås det at to-tredeler av FNs bærekraftsmål kun løses gjennom digitalisering. Det skal skje innen 2030, som er svært kort tid. Her kan hver enkelt av oss som ansvarlige borgere, gjennom et nasjonalt digitaliseringsprosjekt, bidra til det grønne skiftet med utvikling av bærekraftige løsninger, som må kobles tett til det digitale skiftet.

Samarbeid: I prosessen med digitalisering bør det inngås et tett samarbeid mellom næringsliv, forvaltning, fagmiljøer, forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner og gründermiljøer for å skape en felles plattform for kunnskapsdeling og utvikling av digitale tjenester med nasjonal nytteverdi. Her bør alle lyttes til, uansett tilhørighet, inkludert den delen av befolkningen som ikke naturlig faller innenfor digitaliseringsarbeidet.

Inkludering: Noe av det viktigste som regjeringen må ta tak i, er den digitale basiskompetansen. Uten den vil mange uansett alder bli stående utenfor og hverken bidra eller få full nytte av den digitaliseringen vi håper å få gjennomført. Det vil være store utfordringer på områder som sikkerhet, kvalitet, effektivitet, inkludering, påvirkning og jobbglede.

Digitalt utenforskap henger sterkt sammen med manglende digitale basisferdigheter. I dag mangler anslagsvis 20-30 prosent av ungdommer som kommer ut av skolen grunnleggende dataferdigheter. Utdanningsdirektoratet definerer grunnleggende ferdigheter innen lesing, skriving og regning, men ikke digital kompetanse. Det finnes ingen eksamen, og ungdommene er helt prisgitt lærere med kompetanse, vilje og tid til å gi ungdommene ballasten. Dette må endres (se konkrete forslag lenger ned i innspillsnotatet).

Det store bildet

Sektorovergripende samarbeid

Bedre samarbeid mellom offentlig og privat sektor er nødvendig, og det nye Digitaliseringsdepartementet må gjennomgå alle samarbeidsformer som allerede eksisterer for å identifisere forbedringsmuligheter.

Det offentliges rolle som innkjøper bør også tas hensyn til i digitaliseringsstrategien, og den nasjonale skystrategien oppdateres som følge av modenhetsutfordringer i offentlig sektor.

Det geopolitiske bildet

Vi befinner oss i en svært volatil og kompleks geopolitisk situasjon som er vanskelig å tolke og forholde seg til. Det pågår krig i Europa, der USA er en kraftig bidragsyter, samtidig som kløften mellom USA og Kina blir større i Sør-Kina-havet. Krigen mellom Israel og Hamas-kontrollerte Palestina har også blusset opp, til en styrke vi knapt har sett maken til før. Norsk digitaliseringsstrategi må nå ta hensyn til at teknologi og digitalisering har en sikkerhetspolitisk dimensjon, slik også Forsvarskommisjonen påpeker i sin proposisjon NOU 2023: 14.

Utvikling og beskyttelse av kompetanse og teknologi

Den industrielle konkurransen mellom Kina og USA begrenser seg ikke til forsvarsindustrien, men påvirker hele verdikjeder fra råmaterialer til programvare. I de kommende årene vil sikring av verdikjeder bli prioritert av stater og eiere for å unngå avhengigheter og sårbarheter.

Teknologiske skift skaper fundamentale endringer, spesielt innen økonomi, demografi og arbeidsmarked, men også militært. Norge må ha en mer strategisk tilnærming til utvikling og beskyttelse av kompetanse og teknologi. Sikkerhetsmessige hensyn har i økende grad fått høyere prioritet enn de økonomiske, og dette må få betydning for digitaliseringsstrategien.

Kunstig intelligens - vår tids viktigste teknologi

De landene som mestrer kunstig intelligens først, vil kunne øke produktivitet og effektivitet kraftig. Dette påvirker alle samfunnsområder og utfordrer tradisjonelle begrensninger for størrelsen på ulike økonomier. USA, NATO, Russland og Kina har alle innført egne strategier for hvordan man skal bli ledende på området. Kunstig intelligens krever tilgang til store mengder data, og vekstpotensialet gjør data til en stadig mer verdifull råvare. Dette har betydning for Norges muligheter fremover, og digitaliseringsstrategien bør inneholde grep for å styrke Norges arbeid med data som råvare, og hensynta utviklingen innen AI Act fra EU.

Data som ressurs

Om data sees som en ressurs, har dette konsekvenser også for produksjon og lagring av data, herunder datasentre. Norge bør også ha sterkt fokus på å gi rimelig og effektiv tilgang til offentlige data.

Humankapital - avgjørende innsatsfaktor i det teknologiske skiftet

Menneskenes ferdigheter, kunnskap og kompetanse er avgjørende for Norges produktivitet og verdiskaping. Kompetansepolitikk og livslang læring er nødvendige forutsetninger for at Norge skal kunne ta i bruk mulighetene ny teknologi gir. Det er også behov for en sterkere kobling mellom arbeidslivsrelevans og studier, slik at studieløp bidrar til næringslivets og det offentlige behov for kompetanse. En etter- og videreutdanningsreform bør på plass for å sikre Norges omstillingsbehov.

Alle bør med

Som nevnt tidligere er det mangel på grunnleggende digitale ferdigheter i grunnskolen. Derfor bør det innføres obligatorisk undervisning i grunnleggende digitale ferdigheter i norske skoler, eksamen ved enden av skoleåret, samt et test-tilbud for alle nordmenn som har behov for å heve sin digitale basiskompetanse.

Ett forslag er å starte med en nasjonal kartlegging av digitale basisferdigheter. Her kan Dataforeningen bistå med ekspertise og verktøy.

Men uansett hvor godt styrket den digitale kompetansen blir, vil det alltid være en stor andel av befolkningen som ikke er i stand til å bruke dagens digitale løsninger slik de nå er utviklet. Både eldre og unge under/over myndighetsalder vil ha behov for hjelp av andre personer for å utføre digitale tjenester. Tjenestene er pr. i dag ikke lagt til rette for dette på en omforent måte. For å lykkes med den økte digitale omstillingen, må en både regulatorisk og med digitale verktøy legge til rette for en «på-vegne-av»-funksjonalitet innenfor ulike områder og roller (økonomisk/nettbank/vergeroller/ledsager-roller/fosterforeldre/fosterhjem/besøkshjem/ulike helsetjenester).

Det bør startes et identifiserings/utredningsarbeid slik at en kan legge til rette for at samlede løsninger, som ikke er delt innenfor hvert enkelt tjenesteområde.

Behov for økt modenhet hos norske virksomheter

Dataforeningen er bekymret for den generelle modenheten til virksomhetene i Norge, som ikke bare handler om sikkerhet, men om generell digital modenhet. Flere norske virksomheter må bli mer digitalt modne. Eksempelvis ser vi at moderne skyløsninger underutnyttes. Norges nye markedsplass for skytjenester er et skritt i rett retning, men det krever økt involvering og kompetanse i offentlig sektor for å styrke bestillerkompetanse på skytjenester.

Profesjonalisering av innkjøp av skytjenestene vil komme andre miljøer til gode.

Digitaliseringsstrategien bør omtale utfordringene og mulighetene en slik offentlig markedsplass for skytjenester gir. IT og bruk av teknologi og kompetanse til å styrke virksomhetenes innovasjon og forretningsutvikling vil spille en avgjørende rolle.

Norge er en nasjon av små og mellomstore bedrifter

Små og mellomstore bedrifter er ryggraden i norsk næringsliv, og står for om lag 70 prosent av verdiskapingen i privat sektor. Digitaliseringsstrategien bør hensynta dette, og det bør være målrettede tiltak som treffer behovene for små- og mellomstore bedrifter. Digitaliseringsstrategien kan inneholde kompetansemidler, bistand til økt modenhet, støtte til forsknings- og utviklingsaktiviteter og tverrfaglige kompetansemiljøer.

Behov for økt beredskapsevne og bedre sikkerhet for norske virksomheter

Norge må sikre seg oversikt over dagens situasjon i norske virksomheter. Hvordan er beredskapsevnen egentlig, og hvor godt forberedt er norske virksomheter på trusselbildet som er i konstant endring? Som ledd i digitaliseringsstrategien bør Norge ha tiltak som avdekker nåsituasjonen, slik at relevante tiltak kan iverksettes.

Forholdet til tech-gigantene

Digitaliseringsstrategien bør omtale Norges avhengighet av de store tech-gigantene, og hvordan nye kommende reguleringer, som Digital Services Act, AI Act, Transatlantic Data Transfers og arbeidet med en norskutviklet skytjeneste påvirker muligheter og utfordringer fremover.

Behov for økt internasjonalt, europeisk og nordisk samarbeid

De sterke geopolitiske, regulatoriske og teknologiske endringene, gjør at Norge må samarbeide ytterligere med andre aktører både internasjonalt, i Europa og i Norden. Den geopolitiske situasjonen har ført til raskere beslutningsprosesser enn vi tidligere har vært vant til, og Norge må intensivere sitt samarbeid med andre for ikke å bli akterutseilt. Viktige regelendringer og direktiver kommer på løpende bånd på områder som er viktig for Norge, og det er viktig å ikke sitte på sidelinjen når viktige vedtak utredes. Dataforeningen er opptatt av at digitaliseringsstrategien bør adressere dette.

Se også beskrivelse av ny lov om digital sikkerhet nedenfor.

Klimakrisen, bærekraft og teknologiens rolle i det grønne skiftet

Samtidig som verden opplever uro og økende geopolitiske skillelinjer, er klimakrisen fortsatt alvorlig, og verden er på vei mot en livstruende overoppheting. Teknologi spiller en avgjørende rolle i å redusere klimautslipp, og når data blir en råvare som seiler opp som en strategisk ressurs for flere land, vil også kraften som skal til for å produsere og lagre data øke eksponentielt. Digitaliseringsstrategien må legge til rette for nok og miljøvennlig kraft til datatilgangen, og energi som råvare må hensyntas. Norge har både infrastrukturen og naturressursene til å bidra til en mer klimavennlig datasenterindustri, og dette bør hensyntas i digitaliseringsstrategien.

Overgang til «Industri 4.0»

Regjeringens grønne industriløft* legger opp til at råvare- og produksjonskomponenter, som tidligere ble fraktet inn fra produsenter i andre verdensdeler, skal produseres i Norge (eller i nærliggende, vestlige områder). Den grønne satsingen vil forsterke behovet for en rask overgang til Industri 4.0**, i det prosess- og produksjonssystemer i stadig større grad blir digitalisert. En av konsekvensene er at operasjonell teknologi (OT) vil konvergere med IT, og etter hvert bli fullt integrert i IT-økosystemet.

Bakgrunnen for behovet for konvergens mellom OT og IT ligger i selve Industri 4.0-syklusen, som består av å overvåke produksjon, predikere service/vedlikehold, samt bestille råvarer/produksjonskomponenter skreddersydd for egen produksjonslinje. Kombinert med implementering av datadrevne, autonome digitale tvillinger (virtuelle representasjoner av en fysisk virkelighet gjennom simulatorer for sanntidsberegninger, optimalisering, overvåking, kontroll og forbedret beslutningsstøtte), vil man få behov for å koble sammen eksisterende OT- og IT-miljøer.

Eksempelvis vil AI-assistert læring bidra til å optimalisere produktene som skal utvikles og produseres. Det vil bli stilt krav til modenhet rundt både ny kompetanse, organisering, bruk/utnyttelse og ikke minst forvaltning av alle data i virksomhetene. Data og digitalisering må derfor utnyttes på tvers av hele virksomheten, og nye fabrikker med IT-systemer som henger sammen gjennom hele verdikjeden vil bli bygget.

**) Veikart 2.0: Grønt industriløft - regjeringen.no*

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veikart-2.0-gront-industriloft/id2996119/?ch=5#id0097>

****) What is 'Industry 4.0' and what will it mean for countries? | World Economic Forum (weforum.org)*

Overgripende reguleringer

Regulatorisk tsunami gir økte krav til digital kompetanse og digitale systemer

Et stort antall norske og europeiske regler krever økt kompetanse i norske virksomheter. En fellesnevner for mange av endringene som kommer er økte krav til kompetanse om risiko og virksomhetens påvirkning på sine omgivelser. Hvordan kan digitaliseringsstrategien bidra til at norske virksomheter- både offentlige og private- har tilstrekkelig kompetanse om etterlevelse og lovkrav? I det følgende gjennomgår vi noen av de relevante lovene og reglene som påvirker norske virksomheter innen digitalisering.

Behov for økt informasjons- og cybersikkerhet- ny lov om digital sikkerhet

Digital sikkerhet er en avgjørende forutsetning for at digitaliseringen skal lykkes, og Norge har behov for en styrking av den digitale sikkerheten. Den kommende loven om digital sikkerhet er et viktig bidrag for å redusere digitale sårbarheter både i samfunnet og i den enkelte virksomhet. Den nye sikkerhetsloven er bygget på EUs NIS-direktiv, og omfatter også skytjenester. Konsekvenser for norske virksomheter er at de får mer ansvar for å beskytte seg mot cyberkriminalitet, de forpliktes til å overholde digitale sikkerhetskrav og de forplikter seg til å varsle om alvorlige digitale hendelser.

Digitaliseringsstrategien bør ta hensyn til disse kravene, og komme med tiltak som kan gjøre gjennomføringen hos spesielt små og mellomstore bedrifter enklere.

Åpenhetsloven

Åpenhetsloven krever årlige redegjørelser (Due diligence) fra mange norske virksomheter. Dette innebærer blant annet at man må redegjøre for hvordan egen virksomhet ivaretar menneskerettigheter i verdikjeden, samt hvordan man sikrer anstendige arbeidsvilkår. Dette krever økt kompetanse om risikostyring og kontroll på verdikjeden, og dette bør tas hensyn til i digitaliseringsstrategien.

Data og teknologi er essensielt for å effektivisere sitt arbeid med leverandørkjedestyring. Hvordan kan vi sikre at norske virksomheter får tilstrekkelig kompetanse og verktøy til å håndtere økte rapporteringskrav? Bør det etableres felles standarder på området? Dette er foreløpig kun Norge som krever rapportering på dette området, men det kommende CSRD vil også kreve rapportering på Due diligence, men da også på klimarapportering, og ikke kun på menneskerettigheter og anstendig produksjon.

En rekke europeiske direktiver er også relevante. En gjennomgang av utvalgte direktiver følger nedenfor.

NIS2-direktivet iverksettes i EU-land

Samtidig med at Stortinget behandler lovforslaget om ny lov om digital sikkerhet som er bygget på NIS1-direktivet, gjennomfører EU-land nå NIS2-direktivet. NIS2-direktivet er omfattende og berører mange ulike samfunnssektorer. Direktivet utvider virkeområdet sammenlignet med det nåværende NIS-direktivet, ved å innlemme flere sektorer som anses som kritisk for både økonomien og samfunnet. De nye sektorene er: forvaltning av IKT-tjenester (mellom foretak), post- og kurertjenester, avfallshåndtering, fremstilling, produksjon og distribusjon av kjemikalier, produksjon av visse typer utstyr og forskning. Videre skjerpes kravene til virksomhetenes risikovurdering av nettverks- og informasjonssystemer og det innføres mer presise rapporteringskrav. Det er omfattende forslag i direktivet som berører mange samfunnssektorer med ulik grad av modenhet innen digital sikkerhet. Digitaliseringsstrategien bør ta hensyn til dette, og komme med forslag som hjelper små- og mellomstore virksomheter med gjennomføringen.

EU og taksonomien

EU-taksonomien er et klassifiseringssystem som skal legge til rette for at finansmarkedene kanalisere kapital til lønnsomme bærekraftige aktiviteter og prosjekter. Taksonomien er et verktøy som skal gjøre det enklere for aktørene i finansmarkedene å vurdere om investeringer er i tråd med langsiktige europeiske klima- og miljømål, samt gi selskaper bedre mulighet til omstilling. Rapporteringsplikten etter taksonomiforordningen gjelder noterte foretak samt alle banker og forsikringsforetak, som har over 500 ansatte og som regnes som store foretak etter EUs regnskapsdirektiv. Digitaliseringsstrategien bør omtale de regulatoriske drivkreftene og hvordan det påvirker krav til systemer, standarder og samarbeid.

CSRD - EUs nye direktiv om bærekraftsrapportering

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), gjennomfører regler for bærekraftsrapportering for foretak, og innføres fra regnskapsåret 2024. Direktivet skal sikre en meningsfylt og standardisert rapportering av bærekraftsinformasjon fra bedriftene, fordelt på risiko, muligheter og konsekvenser. CSRD stiller nye krav til hvem som må rapportere. Antall norske virksomheter økes fra dagens 300 til anslagsvis 2100. CSRD utvider kravene til og virkeområdet for bærekraftsrapportering vesentlig sammenlignet med kravet til gjeldende krav om redegjørelse for samfunnsansvar etter regnskapsloven § 3-3 c. Dette direktivet øker de administrative byrdene og kostnadene knyttet til bærekraftsrapportering for foretakene samlet, ved at kravene til rapportering blir mer detaljerte, at flere foretak underlegges krav om å rapportere bærekraftsinformasjon og krav om attestasjon. .

Rapportering forutsetter digital modenhet, og prosessmodenhet i virksomheter.

Digitaliseringsstrategien bør ta hensyn til disse byrdene, og bidra med tiltak som kan lette innføringen for norske virksomheter, da spesielt for små- og mellomstore virksomheter.

Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

Også kalt EUs åpenhetslov, er EUs tilnærming til forsyningskjederegulering. Direktivet krever at selskaper implementerer effektive due diligence-prosesser i forsyningskjeden for å forhindre og redusere negative menneskerettigheter og miljø- og klimapåvirkninger.

Digital Services Act

Digital Services Act-forordningen vil bidra til at de globale medie- og teknologiaktørene viser åpenhet om bruk av data. DSA vil regulere tek-selskaper og internettbaserte plattformer som det er vanskelig for en enkel stat å regulere. Ved å regulere dette gjennom EU og EØS dannes for det første et betydelig kommersielt marked med sterk markedsrett, og for det andre et stort geografisk nedslagsfelt (stor samlet jurisdiksjon). Rettsakten er for tiden til vurdering i EØS EFTA-landene.

AI-Act - ny regulering av AI fra EU

EUs foreslåtte AI Act er verdens første forslag til et juridisk rammeverk som spesifikt regulerer kunstig intelligens. Den foreslåtte KI-forordningen tar en risikobasert tilnærming til reguleringen av KI. Dette innebærer at AI-systemer som utgjør en uakseptabel risiko skal være forbudt, mens det skal gjelde spesifikke krav til AI-systemer som innebærer en høy risiko for liv og helse, sikkerhet eller grunnleggende rettigheter. Operatører av slike AI-systemer vil bli pålagt strenge forpliktelser når det gjelder blant annet dokumentasjon, transparens og menneskelig tilsyn.

For AI-systemer som kun utgjør en begrenset eller minimal risiko skal det gjelde visse transparens forpliktelser, og EU vil i samarbeid med medlemslandene utarbeide ulike bransjestandarder.

Digitaliseringsstrategien bør ta hensyn til konsekvensene og komme med tiltak som kan hjelpe norsk næringsliv og offentlig sektor å ta i bruk KI ansvarlig.